



صله رحم با خویشانی که در حق ما بد عمل می کنند

صله ی رحم به معنی ارتباط همراه با لطف و احسان به خویشان نسبی است، و نسبت به همگی یک وظیفه شرعی است و آثار و فواید بسیاری مثل طول عمر ، خوش خلقی و افزایش روزی برایش ذکر شده است.

صله ی رحم به معنی ارتباط همراه با لطف و احسان به خویشان نسبی است، و نسبت به همگی یک وظیفه شرعی است و آثار و فواید بسیاری مثل طول عمر ، خوش خلقی و افزایش روزی برایش ذکر شده است.

صله ی رحم نسبت به تمام خویشان(زن و مرد با تقوا و بی تقوا ، مسلمان و کافر ، ظالم و صالح) باید انجام شود از حضرت علی(ع) نقل شده که فرمودند: با خویشاوندانتان پیوند و رفت و آمد داشته باشید، هر چند آنان با شما قطع رابطه کرده باشند.

البته صله ی رحم دارای درجاتی است که نسبت به شرایط و افراد، متفاوت است؛ بلکه در صورتی که باعث ضرر دنیایی یا دینی می شود، باید به حدی که ضرر ندارد تغییر کند و تقلیل یابد. مثلا در مقابل ظالم و گناه کار همراه با امر به معروف و نهی از منکر مناسب باشد و به صورتی انجام شود که این ارتباط تایید اعمال آنها محسوب نشود و در مقابل کسی که می داند از دیدن او خوشحال نمی شود باید به صورت کمک غیر مستقیم به او یا پرس و جوی احوال او از دیگران باشد و به هر حال لطف خود نسبت به او را به روشهای مختلف ابراز دارد.

معنای لغوی و فقهی صله ی رحم:

رحم در لغت و عرف به معنای نزدیکان و بستگان [۱] است و در اصطلاح فقه نیز بر اساس قول بعضی از فقها همان معنای لغوی است؛ یعنی مطلق نزدیکان و بستگان البته با این قید که نسبی باشند نه سببی، چه مذکر باشند و چه مؤنث، جزء ورثه باشند یا نه، محرم باشند یا غیر محرم، مسلمان باشند یا کافر، از طرف پدر باشند یا مادر، یا هر دو. البته لازم است که از نظر نسبی بسیار دور نباشند تا مردم آنها را از اقوام و ارحام شخص بدانند و گرنه باید گفت همه ی انسانها از اقربا و بستگان همدند؛ بر اساس این نظر، میزان و معیار در تمامی این موارد عرف است [۲]. در کنار این قول بعضی از علما رحم را اقوامی می دانند که در طبقات ارث قرار می گیرند که شامل تمام فرزندان و حتی نوه های خاله، دایی، عمه و عمو می شود. [۳]

اما صله، در لغت به معنای احسان و هدیه است [۴] و در اصطلاح به معنای برقراری ارتباط همراه با محبت و لطف است که مقابل آن دوری کردن و قطع می باشد؛ بنابراین صله ی رحم، رسیدگی، احسان، خیرگیری و مانند آن نسبت به نزدیکان است که در مقابل آن قطع رحم است.

آثار و نتایج:

در سخنان معصومین(ع) برای صله ی رحم، فواید و آثار دنیوی و اخروی فراوانی بر شمردند، که تنها به دو نمونه زیر، اکتفا می کنیم:

حضرت امام باقر(ع) فرموده است: صله ی ارحام، اعمال را پاک، اموال را افزون، بلاها را دفع، حساب را آسان می کند و اجل را به تاخیر می اندازد. [۵]

همچنان که می بینید، نتایج زیاد شده، برخی به امور دنیوی مربوط است، برخی هم نتایج اخروی این عمل را، بازگو می کند.

امام صادق(ع) می فرمایند: صله ی رحم، اخلاق را نیکو، دست را بخشنده، دل و جان را خوش می سازد، رزق را می افزاید و اجل و مرگ را به تاخیر می اندازد. [۶]

این کار نیک و ساده، آن قدر سازنده و مفید است و آنچنان مورد رضای پروردگار، که گاهی تقدیر الهی به خاطر آن

عوض می‌شود و خداوند به پاداش این عمل نیکو، بر عمر کسی می‌افزاید. در مقابل، قطع می‌رابطه‌ها و بریدن از خویشاوندان، به حدی شوم و نفرت‌بار و در نظر خداوند، ناپسند است که عمر را می‌کاهد.

به این حدیث تکان‌دهنده توجه کنید:

امام صادق (ع) فرمود: «ما چیزی را جز صلّه ی رحم و سرّی را نداریم که [به طور مستقیم] عمر را زیاد کند، تا آنجا که گاهی تا زمان مرگ یک نفر، سه سال مانده است، ولی او اهل صلّه ی رحم می‌شود. آنگاه خداوند، سی سال بر عمرش می‌افزاید و سی و سه سال دیگر زنده می‌ماند. و گاهی اجل کسی سی و سه سال است، به خاطر قطع رحم و گسستن رابطه‌های خویشاوندی، کاهش می‌یابد و اجلس سر سه سال فرامی‌رسد.» [۸]

مرز صلّه ی رحم:

این ادب معاشرت، اختصاص به بستگان پاک و با تقوا و ندارد؛ یک وظیفه اخلاقی است، که نسبت به اهل گناه بلکه کفار هم ثابت است. چه بسا به برکت رفت و آمدهای بستگان صالح، فاجران هم راه صلاح پیش گیرند و تاثیر بپذیرند. حتی اگر این ارتباط تاثیری در رفتار ارحام بدکار نگذارد باز موظف به حفظ رابطه با آنها هستیم.

نقل شده است که یکی از شیعیان از امام صادق (ع) می‌پرسد: برخی خویشاوندانم و خط و تفکر دیگری دارند، غیر از فکر و مرامی که من دارم. آیا آنان بر من حقی دارند؟ حضرت فرمود: آری، حق قرابت و خویشاوندی را چیزی قطع نمی‌کند. اگر با تو همفکر و هم عقیده باشند که دو حق بر تو دارند: یکی حق خویشاوندی، دوم حق اسلام و مسلمانی. [۸]

حتی اگر بستگان، مایه آزار انسان را هم فراهم کنند، باز حق گسستن پیوند را نداریم. در حدیث آمده است:

که مردی خدمت رسول خدا (ص) آمد و عرض کرد: یا رسول الله! من خویشاوندانی دارم که من با آنان پیوند می‌کنم و رابطه دارم، اما آنان را آزار می‌دهند. تصمیم گرفته‌ام آنان را ترک کنم. حضرت رسول فرمود: آنگاه، خدا هم تو را ترک می‌کند! ... گفت: پس چه کنم؟ رسول خدا فرمود: به کسی که محروم کرده، عطا کن، با کسی که از تو بریده، رابطه برقرار ساز، کسی که بر تو ستم کرده، از او درگذر. هر گاه چنین کردی، خداوند پشتیبان تو خواهد بود. [۹]

از حضرت علی (ع) نقل شده که فرمود: با خویشاوندان پیوند و رفت و آمد داشته باشید، هر چند آنان با شما قطع رابطه کرده باشند. [۱۰]

حتی اگر ارتباط ما با بعضی از خویشان و رفت و آمد به منزلشان باعث ناراحتی آنها شود و یا باعث اهانت به ما شود باز وظیفه ی صلّه رحم از بین نمی‌رود و در اینصورت باید به روشهای دیگر که باعث چنین مشکلی نمی‌شود ارتباط حفظ شود مثلا بدون رفتن به منزل آنها تلفنی حال آنها را سالیانه جویا شویم و یا حتی غیر مستقیم به آنها توجه داشته باشیم و از دیگران احوال آنان را بپرسیم یا غیر مستقیم به آنان کمک کنیم چه کمکهای مالی و چه حمایت زبانی از آنان در مقابل دیگران. به هر حال نباید با ارحام چون غریبه‌ها رفتار کرد و با وجود تمام بی‌محبتیها به هر نحو ممکن در مواقع مختلف ارتباط خود با آنان را نشان دهیم. [۱۱]

بله در صورتی که صلّه ی رحم باعث ضرر دنیایی یا دینی شود. باید به حدی که ضرر ندارد تغییر کند.

کیفیت ارتباط:

واضح است مرجع و معیار در چگونگی ابراز محبت و احسان، عرف است؛ زیرا به حسب عادات و رسوم افراد و نزدیک و دور بودن آنها فرق می‌کند [۱۲] نوع این ارتباط به نیاز افراد نیز بستگی دارد آنچنان که ممکن است بعضی نیاز مادی داشته باشند و بعضی نیاز مادی نداشته ولی به کمک دیگری نیازمند باشند. مانند پیرمرد و پیرزن افتاده‌ای که باید آنان را رسیدگی نمود، و بعضی ممکن است کمک فکری بخواهند. و بعضی هیچ نیاز ندارند و فقط باید از آنان احوال‌پرسی کرد.

به هر حال صلۀ رحم درجاتی دارد که با توجه به توان فرد ، عرف اجتماع ، نیاز افراد و برخورد و جواب دهی آنان متفاوت و قابل تغییر است و به هر حال تا هر درجه ای که ممکن است باید به این برنامه ی دینی عمل کرد.

[۱] المنجد الرحم : ذو رحم ای ذو قرابه.

[۲] استفاده شده از جامع المسائل مرحوم آیت الله فاضل، ج ۱، ص ۴۹۴، سوال ۱۷۷۳ (سایت بلاغ).

[۳] مثل مرحوم تبریزی و خوئی صراط النجاة، ج ۱، ص ۴۳۳.

[۴] المنجد : الصلة : العطية و الاحسان و الجائزة

[۵] صلة الارحام تزکی الا عمال و تنمی الاموال و تدفع البلوی و تیسر الحساب وتنسیء؛ فی الاجل؛ اصول کافی، ج ۲ ص ۱۵۰.

[۶] صلة الارحام تحسن الخلق و تسمح الكف و تطیب النفس و تزيد فی الرزق وتنسیء الاجل؛ همان ص ۱۵۰ و ص ۱۵۱.

[۷] همان ص ۱۵۲.

[۸] میزان؛ الحکمة، ج ۴؛ ص ۸۳.

[۹] بحار الانوار، ج ۷۱؛ ص ۱۰۰.

[۱۰] صلوا ارحامکم و ان قطعوکم؛ همان؛ ص ۹۲.

[۱۱] استفاده شده از صراط النجاة مرحوم تبریزی و خوئی ج ۳ ص ۲۹۴.

[۱۲] اطائب الکلم فی بیان صلة؛ الرحم، مرحوم کرکی، ص ۳۰. (استفاده شده از سایت حوزه).